

Vastaus valtuustoaloitteeseen ”Palvelujen selkeistä heikennyksistä tiedotettava etukäteen hyvinvointialuevaltuustoa ja alueen asukkaita”

Valtuustoaloitteen keskeinen sisältö

Valtuustoaloitteessa todetaan, että hyvinvointialueen valmisteluvaiheessa on tuotu useaan otteeseen esille, etteivät palvelut heikkene palvelujen siirtyessä kunnilta hyvinvointialueelle. On käynyt ilmi, että osa palveluista on karsittu pois. Esimerkkinä aloitteessa on mainittu ikääntyvien kuljetuspalvelut, siivousapu ja terveysasemien iltavastaanotot.

Aloitteessa esitetään, että mikäli viranomaispäätöksillä tai aluehallituksen päätöksellä tehdään selkeitä palvelujen heikennyksiä, tulee niistä tiedottaa hyvissä ajoin hyvinvointialuevaltuustoa sekä alueen asukkaita. Palvelujen heikentämisellä voi olla merkittäviäkin vaikutuksia asukkaalle: matka palveluun voi pidentyä, taloudelliset vaikutukset voivat olla varautumista vaativia ja joissakin tilanteissa voi olla tarve saada jokin korvaava apu tai palvelu. Hyvinvointialuevaltuustolle tulee antaa myös mahdollisuus osaltaan ottaa kantaa esitettäviin heikennyksiin silloin, kun kyse on merkittävistä ja toistaiseksi voimassa olevista palvelujen heikennyksistä tai kokonaan jonkun palvelun poistamisesta.

Vastaus aloitteeseen

Hyvinvointialueen valmistelu- ja käynnistysvaiheesta

Hyvinvointialueen valmistelussa lähtökohtana on ollut, että vuodenvaihteessa 2023 järjestämisvastuun siirtyessä palvelut jatkuvat ennallaan eikä palveluihin tule katkosta vuodenvaihteen muutoksen vuoksi. Toisaalta palvelujen järjestämiseen liittyvää valmistelua on tehty sote-uudistuksen lainsäädännön mukaisesti tavoitteena edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteentoimivat ja kustannusvaikuttavat sosiaali -ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut. Kansallisen uudistuksen tavoitteisiin kuuluu myös kustannusten kasvun hillitseminen. Tämä kaikki tarkoittaa väistämättä palvelujen yhdenmukaistamista hyvinvointialueella.

Valtioneuvosto on vahvistanut 1.12.2022 valtakunnalliset strategiset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. Valtakunnallisissa tavoitteissa määritellään tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon yhdenvertaisen toteutumisen ja palvelujen yhteensovittamisen edistämiseksi, hyvinvointialueiden väliselle yhteistyölle, sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan kehittämiseksi sekä alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi. Hyvinvointialueiden tulee palvelustrategiassaan huomioida valtakunnalliset tavoitteet.

Kattavan ja yksityiskohtaisen palveluja koskevan lainsäädännön ja palvelustrategian lisäksi hyvinvointialueella noudatetaan aluehallituksen vahvistamia palvelujen myöntämisperusteita. Eri palvelujen myöntämisperusteista on päätetty syksyn 2022 aikana. Valmisteluvaiheessa tunnistettuna haasteena on ollut kattavien lähtötietojen puuttuminen, koska kunnissa ei ollut kaikilta osin päätetty palvelujen myöntämisen perusteista. Näin ollen kattavaa tietoa muutoksen vaikutuksista ei ole pystytty siirtymävaiheessa toivotulla tavalla tuottamaan.

Kunnissa on myöntämisperusteiden puuttuessa saatettu tehdä päätöksiä asiakaskohtaisesti. Hyvinvointialueella vastaavia tapauksia taas on enemmän ja niissä noudatetaan yhtenäisiä periaatteita. Näissä tilanteissa hyvinvointialueen linjausta ei ole välttämättä ollut mahdollista tehdä parhaan maakunnassa käytössä olevan palvelun mukaisesti, vaan myöntämisperusteista päätettäessä on ollut välttämätöntä ottaa huomioon myös muita tekijöitä. Hyvinvointialueen yleisiin tavoitteisiin kuuluu sekin, että luomme edellytykset kestäväälle taloudenhoidolle. Lisäksi on ollut tilanteita, joissa hyvinvointialueelle siirryttäessä on muutosta tullut sekä palvelua parantavaan että heikentävään suuntaan eikä vaikutuksen mittaaminen ole ollut yksiselitteistä.

Päätösvaikutusten arviointi

Pirkanmaan hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelman kärjen 4. ”Yhdessä yhteentoimiva hyvinvointialue” alatavoitteena 4.1 on ”Poliittisen päätöksenteon malli on selkeä ja hallintomalli on tehokasta päätöksentekoa palvelutuotannossa tukeva”. Alatavoitteeseen sisältyy useampi toimenpidekokonaisuus, joista yksi on päätöksenteon ennakoarvioinnin tekeminen hyvinvointialueella kaksisuuntaisesti: miten vaikuttaa i) ennalta ja ii) jälkeen eri asiakasryhmiin. Päätöksenteon ennakoarviointi tulee liittymään tiiviisti hyvinvointialueen palveluista tehtävien päätösten valmisteluun.

Päätösvaikutusten arvioinnin toimenpidekokonaisuus on käynnistetty hyvinvointialueella kevään 2023 aikana. Tähän mennessä on selvitetty päätöksenteon ennakoarviointiin vaikuttava lainsäädäntöpohja sekä eri toteuttamismalleihin liittyviä hyviä käytänteitä Pirkanmaalla ja muualla Suomessa. Myös Pirhan mallin suunnittelu on aloitettu. Työn aikana on tarkoitus käydä ja kehittää päättäjien ja valmistelijoiden välistä vuoropuhelua päätöksentekoon tarvittavista tiedoista. Päätöksenteon ennakoarviointia aletaan pilotoida hyvinvointialueella vuoden 2023 aikana. Toimenpidekokonaisuudesta on laadittu tarkempi työsuunnitelma vuosille 2023–2025 ja toimenpidekokonaisuutta työstää valmistelutiimi, joka hyödyntää työssään myös eri asiantuntijoiden näkemyksiä ja apua.

Hyvinvointialueen velvollisuus tiedottaa asioiden valmistelusta ja päätöksistä

Hyvinvointialueen toiminnasta on tiedotettava hyvinvointialueen asukkaille, palvelujen käyttäjille sekä järjestöille ja muille yhteisöille. Hyvinvointialueen tulee antaa riittävästi tietoja hyvinvointialueen järjestämistä palveluista, taloudesta, hyvinvointialueen hallinnossa valmistelussa olevista asioista ja niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Hyvinvointialueen on tiedotettava myös siitä, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Johtopäätös

Näemme, että asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa hyvinvointialueen toimintamallit pitää hioa sellaisiksi, että edellä mainitut päätösten valmistelua, päätösvaikutusten arviointia, osallistamista ja tiedottamista koskevat velvoitteet ja tavoitteet täytetään mahdollisimman hyvin. Tavoitteena on, että hyvinvointialue pystyy valmisteluvaiheessa tuottamaan ajantasaista ja tarpeenmukaista tietoa päätösten vaikutuksista alueen asukkaille, asiakkaille, päättäjille ja yhteisöille. Hyvinvointialueen verkkosivujen uudistaminen on tässä suhteessa yksi keskeinen parannus.

Päätösten valmistelu hyvinvointialueella tapahtuu aluevaltuuston hyväksymän strategian, talousarvion sekä palvelutasopäätösten ja ohjelmien pohjalta. Hallinnossa on pääsääntönä, että ylempi viranomainen ei voi ilman nimenomaisesti siihen oikeuttavaa säännöstä puuttua alemman viranomaisen toimivaltaan kuuluvaan asiaan. Tätä kutsutaan toimivaltarajojen jäykkyydeksi. Periaate on voimassa myös hyvinvointialueen hallinnossa. Esimerkiksi edes valtuusto ei voi ottaa ratkaistavakseen asiaa, joka kuuluu aluehallituksen tai sen alaisen viranomaisen ratkaistavaksi. Viime kädessä valtuusto kuitenkin päättää palveluista ja tekee

priorisointeja lainsäädännön mahdollistamissa rajoissa hyväksyessään talousarvion ja -suunnitelman.

Jatkossa valmisteltaessa muutoksia hyvinvointialueen palveluihin, on strategisesti merkittävässä asiassa tarkoituksenmukaista ottaa valmisteluvaiheessa mukaan vaikuttamistoimielimiä ja valtuuston valiokuntia näiden tehtäväjaon mukaisesti. Esimerkiksi päätösvaikutusten arviontien täydentämisessä näillä elimillä voi olla tulevaisuudessa merkittäväkin rooli.

Toimintaamme kuuluu myös tilanteita, joissa on pakottavista syistä tehtävä nopeita päätöksiä, kuten toimipisteen aukioloaikojen supistaminen akuutin henkilöstövajeen johdosta. Tällainen muutos voi koskettaa yksittäisiä päiviä, mutta joskus pidempääkin ajanjaksoa. Näiden valmistelu ennakoiden toimielintasolla ei ole useinkaan mahdollista, mutta tiedottamiseen näistä tilanteista on tarpeen kiinnittää erityistä huomiota.

Tähän kokonaisuuteen liittyvää kehittämistyötä tehdään hyvinvointialueella strategian toimeenpano-ohjelman puitteissa ja aloitteessa kuvatut haasteet otetaan tässä valmistelussa huomioon.